

LOCUIREA GETO-DACICĂ PE TERITORIUL JUDEȚULUI DOLJ

PETRE GHERGHE

În a doua perioadă a epocii fierului (secolele V î.e.n. — I e.n.), pe fondul local traco-getic, la care s-au adăugat influențele din lumea grecească, s-a format și dezvoltat civilizația geto-dacică, care prezintă trăsături unitare în tot spațiul carpato-danubiano-pontic. Această unitate a culturii materiale și a vieții spirituale se întâlnește evidențiată atât în sistemul de construcție al cetăților dacice, de amenajare al așezărilor, dar, mai ales, în ceea ce privește dezvoltarea meșteșugurilor, în care un rol important îl ocupă metalurgia fierului, arta prelucrării argintului și ceramică.

Geto-dacii, prin trăsăturile fizice și morale care îi caracterizau, prin civilizația originală și superioară, au produs asupra contemporanilor o puternică impresie, fapt care l-a determinat pe Herodot — supranumit și „părintele istoriei“ — să considere că „geții erau cei mai viteji și cei mai dreپti dintre traci“¹.

Cercetările arheologice întreprinse pe teritoriul municipiului Craiova și județului Dolj au evidențiat existența a numeroase așezări și cetăți geto-dacice, de regulă pe valea Jiului și a afluenților săi, care în antichitate se constituiau în adevărate drumuri comerciale (fig. 1). Asemenea obiective arheologice nefortificate, așezări, au fost descoperite la Cernelene—Craiova², Ișalnița³, Șimnicul de Jos⁴, Balta Verde⁵, Breasta⁶, Făcăi, Cerăt, Locusteni⁷, Bechet.

Descoperirile arheologice au scos la iveală și numeroase așezări întărite, cetăți, folosite, mai ales, pentru refugiu și apărare în vremuri de restriște, cum sînt cele de la Izvor — Șimnicu de Sus⁸ și Bucovăț⁹ pe teritoriul municipiului Craiova și Coțofenii din Dos¹⁰, Bîzdina (comuna

¹ Herodot, *Istorie*, în *Izvoare privind Istoria României*, vol. I, București 1961, p. 345.

² Petre Gherghe, *Arhivele Olteniei*, S.N., 6, 1989, p. 42—53.

³ Bucur Mitrea și C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Materiale*, 1, 1954, p. 544—586.

⁴ D. Popescu, *SCIVA*, 19, 1968, 4, p. 678; Octavian Toropu, *Analele Universității din Craiova*, 6, 1975, p. 81; Petre Preoteasa, *Analele de istorie*, anul XXV, 1979, 1, p. 65; Florentina Preda, *Drobeta*, IV, 1980, p. 59—72.

⁵ Dumitru Berciu, *Arhivele Olteniei*, 104—106, p. 340. Octavian Toropu, *loc. cit.*, p. 81.

⁶ * * *, *Dolj. Monografie*, București, 1981, p. 49.

⁷ *Ibidem*; Petre Preoteasa, *loc. cit.*, p. 65; Octavian Toropu, *Mitropolia Olteniei*, 24, 1972, 9—10, p. 702; G. Popilian, *Historica*, I, 1970, p. 65; Florentina Preda, *loc. cit.*, p. 61.

⁸ Octavian Toropu, *Analele Universității din Craiova*, 1981, p. 81; idem, în *Craiova, trecut, prezent și viitor*, Craiova, 1979, p. 49. Vezi și G. Popilian, *Historica*, III, 1974, p. 62; B. Mitrea, *Dacia*, 9—10, 1945, p. 390—391.

⁹ Dumitru Berciu, *Arheologia preistorică a Olteniei*, Craiova, 1939, p. 204; Gloria Macovei, *Materiale*, 5, 1959, p. 351 și urm.; Octavian Toropu, *Mitropolia Olteniei*, 24, 1972, 9—10, p. 701—704.

¹⁰ Dumitru Berciu, *Arheologia preistorică a Olteniei*, p. 204—205; *Dolj. Monografie*, p. 48; Vlad Zirra, *Thraco-Dacia*, IV, 1983, 1—2, p. 135—140.

Fig. 1. Locuirea geto-dacică pe teritoriul județului Dolj

Calopăr)¹¹, Căciulătești (comuna Daneți)¹², Godeni (comuna Melinești)¹³, Padea (comuna Drănic)¹⁴, Sîrșca (comuna Sopot)¹⁵, Brabova, Voita, Botoșești-Paia¹⁶, Brădești, Ghercești¹⁷ pe teritoriul județului.

Dintre așezările descoperite pe teritoriul municipiului ne reține atenția în mod special așezarea de la Făcăi. Aici s-a putut urmări o continuitate de viață omenească începînd din epoca neolitică pînă în feudalism. Așezarea geto-dacică de aici face parte din categoria așezărilor deschise și întinse pe suprafețe relativ restrinse, fiind situată pe terasa stîngă, într-o zonă mai joasă a Jiului. Pe lingă ceramică — care constituie inventarul cel mai bogat — s-au mai descoperit urme de locuințe, tip bordei și de suprafață.

Alături de vasele de uz comun apar și vase de lux și de import, aceasta fiind încă o dovadă că în rîndul locuitorilor de aici se produsese — într-o anumită perioadă de timp — și un proces de diferențiere economică, care a dus și la o stratificare socială. Cronologic, așezarea de la Făcăi a fost atribuită secolelor IV î.e.n. — II e.n.¹⁸.

O altă așezare importantă, situată pe terasa joasă din stînga riului Jiu, a fost descoperită la Cernele—Craiova, pe grindul numit de localnici „Poianca”. Aici, cercetări sistematice începute în anul 1981 și continuate și în prezent, au stabilit două nivele de locuire bine individualizate și care cronologic au fost atribuite secolelor IV—III î.e.n. și I î.e.n. — I e.n.¹⁹. Sub nivelul de secol IV—III î.e.n., a fost descoperit un orizont hallstattian, marcat de cîteva vase ceramice în stare fragmentară și obiecte de poadoabă (fibule).

În primul nivel dacic (secolele IV—III î.e.n.), au fost identificate urmele unor locuințe, gropi de provizii transformate ulterior în gropi menajere și o mare cantitate de ceramică. Dintre formele identificate, din categoria ceramicii lucrate cu mîna, amintim : bolul, vasul în formă de sac, ceașca, strachina, cana, vasul de provizii, vasele în miniatură, creuzetele etc. La acestea se adaugă categoria de vase lucrate cu roata, dintr-o pastă de calitate superioară : vasul de tip bol, castronul, ulcica, cana, fructiera. De remarcat este că la această categorie de vase se alătură și imitațiile făcute după vasele grecești de tip *lebes*.

În cel de-al doilea nivel de locuire dacică, care a fost atribuit secolelor I î.e.n. — I e.n., s-au descoperit urme de locuințe și o cantitate ceva mai redusă de ceramică față de primul nivel, ceea ce face ca diversitatea formelor să fie mai mică. Totuși, vasele de uz comun, oala, ulceaua, sînt frecvent întîlnite.

Pe ansamblu, din întreg materialul arheologic descoperit, statistic, ceramica ocupă primul loc.

¹¹ * * *, *Dolj. Monografie*, p. 48 ; Corneliu Mărgărit Tătulea, *Thraco-Dacia*, V, 1984, 1—2, p. 92—110.

¹² Petre Preoteasa, *loc. cit.*, p. 65. Un sondaj arheologic pe platoul din fața cetății a executat P. Gherghie în anul 1985. Material inedit.

¹³ G. Popilian, *Historica*, I, p. 65 ; Petre Preoteasa, *loc. cit.*, p. 65 ; Florentina Preda, *loc. cit.*, p. 61.

¹⁴ D. Berciu, *Arhivele Olteniei*, XVIII, 104—105, 1939, p. 340 ; Petre Preoteasa, *loc. cit.*, p. 65 ; *Dolj. Monografie*, p. 48.

¹⁵ Petre Preoteasa, *loc. cit.*, p. 65.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Dolj. Monografie*, p. 49.

¹⁸ Octavian Toropu, *Mitropolia Olteniei*, 24, 1972, 9—10, p. 702.

¹⁹ Petre Gherghie, *loc. cit.*, p. 43.

Fără a intra în detalii de specialitate, concluzionăm că cercetările arheologice de la Cernele au scos la iveală o nouă așezare geto-dacică în imediata apropiere a Craiovei, al cărei rol, cel puțin economic, dacă nu politic și militar, poate fi pus alături de celelalte așezări geto-dacice descoperite pe teritoriul municipiului sau în imediata sa apropiere (Podari, Făcăi—Braniste, Ișalnița, Șimnicu de Jos) cu care parțial a fost contemporană.

O așezare fortificată (cetate) a fost identificată la 20 km N-NV de Craiova, pe teritoriul comunei Coțofenii din Dos, mai exact pe dealul „Cetățeană” ori „Cetatea Jidovilor”²⁰, denumire dată de localnici din cauza zidului de cărămizi de mărimi neobișnuite.

Platoul dealului are formă de unghi ascuțit, apărat natural prin pantele sale abrupte cu excepția laturii de vest, unde a fost identificat un șanț și un zid suprapus de un val.

Cercetări arheologice sistematice, executate de un colectiv condus de dr. Vlad Zirra, au fost începute în anul 1980 și continuă și în prezent. Ele au permis stabilirea mai multor orizonturi și niveluri de locuire, dintre care rețin atenția, în mod deosebit, cele atribuite secolelor V—IV î.e.n. și secolelor III—II î.e.n. Dintre acestea, cel care se impune este nivelul care aparține secolelor V—IV î.e.n., când pe platou au fost executate trei rânduri de șanțuri de apărare, paralele, dintre care cel mai mare, situat pe latura de vest, a fost dublat de un masiv zid, construit din cărămizi arse, de dimensiuni mari (45—60×25×15 cm și greutate de circa 20—25 kg). În cetate au mai fost identificate două cartiere de locuințe de suprafață, amplasate în imediata apropiere a șanțurilor de apărare și numeroase vestigii, unele lucrate pe loc, altele provenite din lumea traco-balcanică și greacă colonială.

Locuințele, care prezintă o densitate mai mare în zona centrală a platoului, adică lângă șanțul de apărare nr. 2, au fost construite în tehnica specifică epocii, cu pereții din lemn acoperit cu un strat gros de chirpic, uneori decorați la exterior. În interiorul acestora au fost descoperite vetre de foc simple sau special amenajate, resturi de rișnițe primitive, *fusaiole*, greutăți de lut piramidale și alte mici ustensile folosite la pescuit. La acestea se adaugă obiectele din fier și bronz, podoabele din pastă de sticlă sau bronz, amestecate cu foarte multă ceramică, majoritatea, în stare fragmentară.

Ceramica descoperită în ambele nivele de locuire, după tehnică, se împarte în două categorii: 1. ceramică lucrată cu mîna; 2. ceramică lucrată cu roata. Ținînd cont de pasta din care a fost confecționată, ceramica poate fi clasificată în ceramică executată din pastă grosieră și ceramică executată din pastă fină. Ceramica fină, lucrată cu roata, conține în repertoriul său, pe lângă vasele de factură pur autohtonă, și imitații de *cratere*, *lagynos*-uri, adică forme ceramice de clară inspirație greacă. De altfel, nici ceramica grecească cu lac negru și „figuri roșii” nu lipsește din nivelul de cultură atribuit secolelor V—IV î.e.n.

²⁰ Vlad Zirra, *loc. cit.*, vezi și George Trohani, *Traco-Dacica*, IX, 1988, 1—2, p. 161—170.

Zidul care delimitează planul cetății la vest are o lungime de 350 m și este construit după sistemul grecesc (cu două fețe exterioare între care este plasat un emplecton). Grosimea totală a zidului este de circa 3 m, din care emplectonul atinge 1,20 m. Cînd zidul se păstra și avea în fața lui șanțuri de apărare, diferența de nivel de la baza șanțului pînă la partea superioară a zidului putea fi de 15 m, ceea ce reprezenta un serios obstacol defensiv.

Aproximativ pe la jumătatea secolului IV î.e.n., datorită unor atacuri venite din afară, impunătorul zid a fost distrus parțial iar așezarea incendiată. Din această perioadă s-au păstrat resturi de chirpic ars pînă la vitrificare, birne de lemn carbonizate etc.

După acest dezastru activitatea în așezare este reluată în cursul secolului III î.e.n. de o comunitate socială care aparține cronologic Latène-ului geto-dacic și care este obligată să treacă la serioase operații edilitare, în tot spațiul cetății. Noii locuitori nu mai refac zidul cetății ci construiesc un val de pămînt, înalt de 2 m și lat de circa 10 m, care îngloba, pe anumite porțiuni, și zidul. Așezarea se dezvoltă, în continuare, pe ruinele celei vechi și continuă să existe pînă în secolul II î.e.n. și apoi în secolul I al erei noastre, dar nu la aceeași intensitate.

După inventarul descoperit în cetate se poate deduce că locuitorii de aici se ocupau cu agricultura, creșterea vitelor, vînătoarea, pescuitul, meșteșugurile și comerțul.

O cetate asemănătoare prin tehnica de construcție a zidului a fost cercetată de C. Tătulea pe valea Jiului, în comuna Calopăr, satul Bîzdina, în punctul numit de localnici „Cetate”.

Fortificația de aici ocupă un bot de deal de formă triunghiulară, cu dimensiunile de 170×105 m. Aici s-au descoperit mai multe nivele de locuire, dar cele care se impun sînt cele care aparțin Latène-ului geto-dacic, în cazul de față, secolelor IV î.e.n. — I e.n.²¹.

Un interes deosebit prezintă sistemul de fortificare din prima fază de locuire geto-dacică, descoperit pe latura de vest a cetății. Acesta consta dintr-un val de pămînt semicircular, deasupra căruia se înălța un zid ce avea paramentul interior și exterior lucrat din chirpici arși separat, asemănători cu cărămizile, între care se afla emplectonul format din amestec de pămînt argilos și zgurificat. La exterior urma, apoi, obișnuitul șanț de apărare.

În intervalul secolelor IV î.e.n. — I e.n. au fost stabilite arheologic două nivele de locuire geto-dacică (primul fiind atribuit sfîrșitului secolului IV și secolului III î.e.n., iar cel de-al doilea secolelor I î.e.n. — I e.n.). Acestea au fost marcate de resturile mai multor locuințe de suprafață de formă patrulateră, cu sau fără vetre interioare, precum și un mare număr de gropi, cele mai multe dintre ele fiind menajere. La acestea se adaugă un bogat material ceramic, din care nu lipsesc imitațiile de *kantharoi* și fragmentele de vase pictate.

Materialul arheologic recoltat constă și în numeroase și variate obiecte de podoabă (fibule, mărgelile), obiecte de uz gospodăresc, cîrlige de undiță, virfuri de săgeți din fier etc.

²¹ Corneliu Mărgărit Tătulea, *loc. cit.*, p. 95 și următoarele.

La aceste două mari cetăți se adaugă și grupul de cetăți descoperit în împrejurimile Craiovei, cum sînt cele de la Izvor, comuna Șimnicu de Sus, identificată în punctul „La cetate” și fortificațiile de la Bucovăț, amplasate în punctele „Jidovii”, „Malul Lupului” și „Cărpiniș-Cîrligei”.

Cetatea de la Izvor²² a fost întărită cu șanț și val de apărare, pe cînd cea din punctul „Jidovii” a fost prevăzută cu șanț și val lung de 120 m și, în plus, cu palisadă. Și-a început activitatea în Hallstatt²³ și a continuat și în a doua epocă a fierului (Latène)²⁴.

Cetatea de la „Malul Lupului”, cercetată numai la suprafață, a fost construită tot în epoca Hallstattiană²⁵ și nu este exclusă posibilitatea să fi fost locuită și în Latène. În punctul „Cărpiniș”, satul Cîrligei, comuna Bucovăț, a fost descoperită o a treia așezare de pe raza acestei comune, întărită cu șanț, val și palisade, construită de data aceasta în a doua perioadă a epocii fierului. Aceasta din urmă se evidențiază atît prin poziția dominantă, oferînd o bună vizibilitate în zonă, cît și prin dimensiunile sale impunătoare, care se mai păstrează și astăzi (850×400 m), după ce o bună parte s-a prăbușit spre Jiu. Cetatea este apărută natural spre sud-est și nord-est de văi adînci și, la est, de albia Jiului. Ea putea fi atacată numai dinspre vest și nord-vest. Din aceste motive aici au fost construite palisade, un șanț și un val de apărare, a căror lungime este de circa 865 m, prevăzute în zona centrală cu o poartă de acces. În prezent șanțul mai are o deschidere de circa 6 m și o adîncime de 2 m, iar valul este lat, la bază, de 13,60 m și înalt de 1,50 m. O palisadă a fost construită spre exteriorul șanțului de apărare²⁶. În apropierea acestei cetăți, în punctul numit „La mormînti”, unii cercetători consideră că s-ar fi descoperit cunoscutul și foarte importantul „tezaur de la Craiova”²⁷, format din piese de harnașament lucrate din argint, unele dintre acestea fiind chiar aurite. Tezaurul a fost atribuit cronologic secolului IV î.e.n. și considerat ca făcînd parte din inventarul unui mormînt traco-getic²⁸.

La Bucovăț a fost descoperit un tezaur monetar conținînd piese thasiene și macedoniene din secolul al II-lea î.e.n.²⁹.

Ca urmare a folosirii datelor utilizate de Tabula Peutingeriană, specialiștii au localizat așezarea dacică Pelendava în vecinătatea Craiovei³⁰.

Continuînd prezentarea cronologică a descoperirilor arheologice, trebuie să amintim că cetățile dacice care aparțin numai epocii Latène au fost descoperite la Izvoru (comuna Șimnicu de Sus) și la Godeni (comuna Melinești) pe dealul „Pleșa”, unde cercetările de suprafață au permis descoperirea unei toarte de amforă care, după ștampila ce o purta, s-a putut

²² Octavian Toropu, *Analele Universității din Craiova*, 1975, p. 81—82; idem, în *Craiova, trecut, prezent și viitor*, p. 49.

²³ Gloria Macovei, *loc. cit.*, p. 351 și următoarele.

²⁴ Octavian Toropu, *Mitropolia Olteniei*, 24, 1972, 9—10, p. 701 și nota nr. 22.

²⁵ Gloria Macovei, *loc. cit.*, p. 353.

²⁶ Octavian Toropu, *Mitropolia Olteniei*, 24, 1972, 9—10, p. 701—704; idem, *Studii și materiale de muzeografie și istorie militară*, 6, București, 1973, p. 3—11.

²⁷ Dumitru Berciu, *Arta traco-getică*, București, 1969, p. 23—146; pentru locul descoperirii vezi și I. Ionescu, *Mitropolia Olteniei*, 24, 1972, 9—10, p. 711 și urm. și *Istoria Craiovei*, 1977, p. 9.

²⁸ Dumitru Berciu, *Arta traco-getică*, p. 145.

²⁹ Eug. Chirilă și I. Popa, *Apulum*, 7, 1968, p. 149 și urm.

³⁰ Octavian Toropu, *Mitropolia Olteniei*, 24, 1972, 9—10 p. 703—704; *Istoria Craiovei*, Craiova, 1977, p. 10.

stabili că fusese importată din Rhodos și cronologic a fost atribuită secolului III î.e.n.³¹. La acestea se adaugă cetățile de la Sîrșca (comuna Sopot), Botoșești-Paia, Brabova, Ghercești, Brădești.

Aceste cetăți, pe lângă caracterul pur militar pe care îl capătă după formarea statului dac, făceau parte dintr-un sistem de fortificații, mai mult sau mai puțin similare, începînd cu cea de la Bîzdina, în sud, și pînă la cea de la Vîrț (comuna Telești, județul Gorj), în nord. Ele aveau și rolul de a împiedica accesul unor eventuali dușmani pe valea Jiului, spre zona montană, de unde, peste Plaiul Vilcanului, se putea ajunge în Transilvania.

Rezultă chiar și din această enumerare aria largă a existenței civilizației fierului (Hallstatt și Latène) pe teritoriul județului nostru, fapt ce reflectă intensa locuire și dezvoltare în toată această perioadă istorică.

În secolul al II-lea, lumea geto-dacică se prezenta ca o societate avansată din punct de vedere economic, politic și cultural.

Înflorirea economică de la sfîrșitul secolului II și din secolul I î.e.n. este atestată și de descoperirea unui număr mare de monede romane republicane în 32 de localități din județul Dolj. Ele se adaugă numeroaselor descoperiri arheologice care dovedesc că în această vreme exista în Dacia o cultură unitară, materială și spirituală, ce va grăbi apariția statului dac centralizat și independent condus de marele rege Burebista.

În ceea ce privește unitatea culturii materiale și a vieții spirituale din tot spațiul carpato-dunărean în mileniul I e.n., putem preciza că, în primul secol al erei noastre, cultura dacică în formă clasică dezvoltă în continuare tradițiile specifice civilizației traco-getice din mileniul I î.e.n., prezentînd trăsături unitare în tot spațiul carpato-dunărean, reflectate atît în sistemul de construcție al cetăților dacice, asemănător aceluia din secolul I î.e.n., cît și în ceea ce privește dezvoltarea meșteșugurilor, în care un loc important îl ocupă metalurgia fierului, arta argintului și ceramica.

În județul Dolj s-au descoperit pînă în prezent opt tezaure de monede dacice : la Sadova, Adîncata (comuna Goești), Craiova (trei tezaure), Leu și Dobrești. Monede izolate s-au găsit la Orodelu, Sărbătoarea, (comuna Bucovăț) Vîrvor, Bărboi (comuna Grecești) și altele.

La începutul secolului I î.e.n., pe lângă existența unei superioare culturi materiale și spirituale dacice, pe plan social-politic se creaseră mari și puternice uniuni de triburi, fapt ce a făcut posibilă unificarea întregului neam al geto-dacilor. În acest context apare puternica personalitate politică și militară a lui Burebista, care s-a impus nu numai în istoria noastră străveche, dar și în istoria lumii antice. Burebista este întemeietorul statului dac centralizat și independent care a atras atenția contemporanilor și a înfruntat cu curaj forța celui mai mare imperiu al antichității : Imperiul roman. Confruntările dintre daci și romani continuă pe o perioadă mai lungă și, în urma celor două războaie daco-romane din anii 101—102 și 105—106, din vremea regelui erou Decebal, Dacia este cucerită parțial și transformată în provincie romană.

³¹ Cercetări și datare G. Popilian ; vezi *supra* nota 13.

L'HABITATION GÉTO-DACIQUE SUR LE TERRITOIRE DU DÉPARTEMENT DOLJ

Résumé

L'auteur présente les principales données concernant les cités et les assises fortifiées, les assises non fortifiées et les trésors monétaires (voir 1-er figure), ce qui lui offre la possibilité de formuler des considérations d'ordre général à l'égard des fortifications, leur rôle et l'habitation géto-dacique sur le territoire du département Dolj.

On remarque les objectifs archéologiques identifiés au long des principales rivières qui ont constitué, dans l'antiquité, de véritables chemins commerciaux, aussi bien que ceux-là concentrés aux environs de Craiova, confirmant ainsi l'existence de Pelendava.